

Fredagskronikken

Ola Kvaløy, dekan og professor i samfunnsøkonomi, Handelshøgskolen ved Universitetet i Stavanger

Ole-Andreas Elvik Næss

Ola Kvaløy

Gøril Bjerkan

Karen Helene Ulltveit-Moe

Bård Harstad

Simen Markussen

Alexander W. Cappelen

Mari Rege

Ola Kvaløy

Tyveriets økonomi

Er det nå så galt å stjele et par solbriller på en flyplass? Ja, vil de fleste si, men økonomisk teori kan komme tyven til unnsetning.

«When I want something, I don't want to pay for it, I just walk out through the door», synger Jane's Addiction i «Been Caught Stealing». En enkel nytte- kostnadsanalyse der, altså. Man tar det man har lyst på, og minimerer kostnadene. De moralske kostnadene er heller ikke til stede her, for som man synger: «I enjoy stealing, it is as simple as that». Kostnadene knytter seg først og fremst til faren for at man blir «caught stealing».

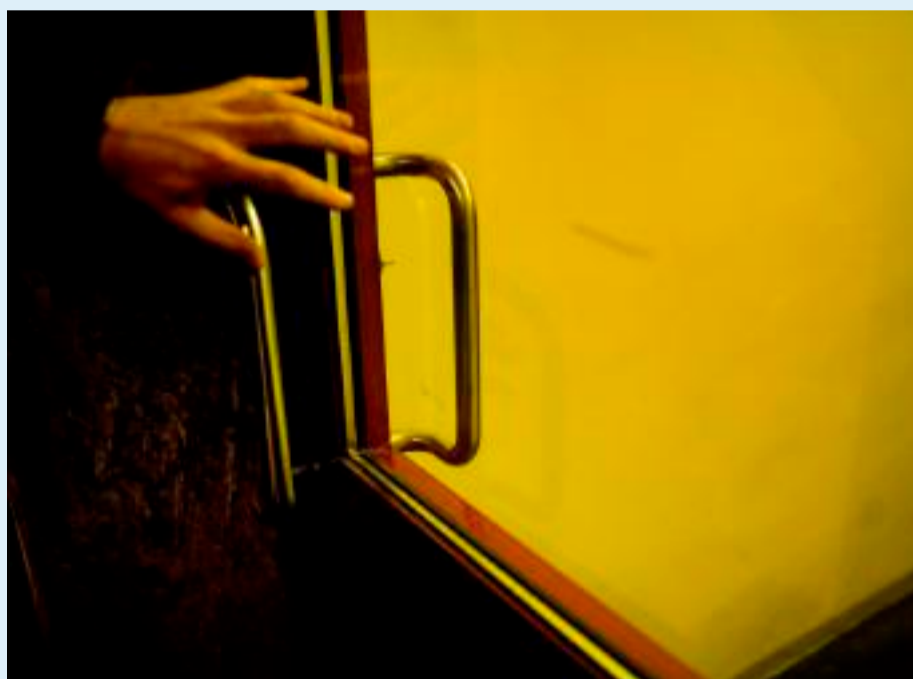
Du skal ikke stjele, heter det i skriften, og i de fleste moralfilosofiske systemer er stjeling nesten alltid galt, fordi det krenker en annen persons rett til sin eiendom.

Men la oss nerde litt i sommerregnet, og se tyveriet fra et rent økonomisk – eller såkalt utilitaristisk – perspektiv. Da er ikke tyveri galt i alle sammenhenger.

Utilitarismen søker å maksimere den totale nytten, eller lykken, om man vil. Stjeling kan da være moralsk forsvarlig hvis det resulterer i høyere samlet lykke eller velferd, altså hvis gevinsten til tyven er større enn kostnaden til offeret. I økonomiske termer sier en at tyveri kan forsvares så lenge marginal nytte er større enn marginal kostnad.

For mindre tyverier, vil typisk tyvens nytte være høyere enn skaden som offeret lider. Men ettersom størrelsen på tyveriet øker, vil den marginale nytten for tyven gå ned, mens den marginale skaden for offeret øker. Dermed finnes det også et optimalt tyverinivå: der hvor marginal nytte er lik marginal kostnad.

Isolert sett kan da stjeling av Hugo Boss briller til 1189 kroner passere testen. Gleden til tyven er større enn kostnaden for det multinasjonale konsernet som produ-

↑ Tyveri er ikke galt i alle sammenhenger, skriver artikkelforfatteren.

Foto: Sara Johannessen Meek/NTB

serer brillene, eller for butikkjeden som selger dem.

Tyveriet kan da også ha positive fordelingseffekter. I mange tilfeller omfordeler tyveri inntekt fra den bedre stilte til den verre stilte.

Hvis man ikke har moralske kvaler, vil kostnaden for tyven kun være knyttet til den forventede kostnaden ved å bli tatt, som er gitt ved sannsynligheten for å bli tatt multiplisert med straffen man får.

For en erfaren tyv vil nok denne sannsynligheten bli oppfattet som ganske liten. Hvis straffen kun er tre ganger høyere enn verdien av tyvegodsset, vil det altså lønne seg å stjele så sant sannsynligheten for å bli tatt er lavere enn 33 %.

Er man en offentlig person, og tyveriet blir kjent, er selvsagt de sosiale kostnadene ekstra store. Tyven må dermed legge til grunn en svært lav sannsynlighet for å bli tatt. Bli man tatt, følger gjerne også et behov for å lyve. Løgn kan gi stor gevinst og neglisjerbare materielle kostnader, men kan også gi store sosiale kostnader hvis man først blir avslørt.

Legger man til grunn et nytteorientert utilitaristisk perspektiv, som økonomisk teori bygger på, kan altså simpelt tyveri på lavt nivå ikke bare forklares, men også forsvares. Men dette krever en isolert – hva økonomer gjerne kaller partiell – analyse. I en mer generell økonomisk modell, vil tyveri av et par solbriller vanskelig kunne forsvares.

For hvis flere stjeler, får vi flere sikkerhetstiltak og høyere kostnader. Dermed

øker prisene, slik at konsumentene lider uten at produsentene får mer. Velferdstap, med andre ord.

Flere tyverier vil også kunne redusere den generelle tilliten i samfunnet, noe som øker transaksjonskostnadene og gir svakere samfunnsøkonomi. I verste fall underminerer det tilliten til det formelle økonomiske systemet, altså det systemet hvor lovlige transaksjoner gjennomføres. Dette kan igjen underminere offentlige finanser og vanskeliggjøre økonomisk politikk.

Et simpelt isolert tyveri blir dermed krevende å forsvare i en utvidet modell der konsekvensen av tyveriet – eller den moralfilosofi som ligger bak – er at flere begynner å stjele.

Hvis en offentlig person blir tatt i tyveri, og dette blir kjent for alle, er det kanskje mer uklart hva konsekvensene blir i en mer utvidet modell. Nøkkelpørsmålet er om det fører til flere eller færre tyveri. Dette kan gå begge veier, og handler nok i stor grad om hvilke konsekvenser det får for tyven.

Hvis konsekvensene blir store, og hen for eksempel mister sitt tillitsverv, kan tyveriet også bidra til å redusere antall tyverier. Et spektakulært solbrilletyveri fra en offentlig kjent person, vil således, interessant nok, kunne ha en positiv samfunnsøkonomisk effekt.

Hvis tyven imidlertid kan fortsette som før, vil den isolerte utilitaristiske normen om at det er greit å stjele litt fra store multinasjonale konsern, kunne spre seg. Dermed blir tyveriet ekstra vanskelig å forsvare.

→ Mer debatt side 30-31

Debattansvarlig: Per Søreide Senstad
 Telefon: 22 00 10 59
 Sentralbord: 22 00 10 00
 Epost: debatt@dn.no

Hovedinnlegg/kronikk:
 Inntil 4500 tegn med mellomrom
 Underinnlegg/replik:
 Inntil 1500 tegn med mellomrom
 Legg ved portrettfoto

Alt stoff som leveres til Dagens Næringsliv må produseres i henhold til Vær varsom-plakaten. Dagens Næringsliv betinger seg retten til å lagre og utgi alt stoff i avisen i elektronisk form, også gjennom samarbeidspartnere. Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte innsendte manuskripter. Debattinnlegg honoreres ikke.